

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

הלכה

נר איש זביתו

פרשת וישב – חנוכה תשפ"ד

שנה כ"ה – קובץ ט' [תתס"ד]

יד"לע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

אלון בכות

לעילוי נשמת

אבי מורי עטרת ראשי

רב האי גאון וחסיד

רבי **משה** זצ"ל

בן הר"ר מאיר הי"ד

וייס

דמותו הגדולה היתה לנו

כמלאך המכה על ראשנו ואומר גדל!

בגאונותו ובאהבתו לתורה שלא ידעה גבול,

היה עבורנו סמל ודוגמא לגדלות בתורה.

וגם בימים הקשים ביותר תמיד צהבו פניו בצהלה ושמחה

עת עסק בתורה והשתעשע בה.

חיבב את המצוות ורדף אחריהן

הפליא בגמילות חסדים בגופו ובממונו

נלב"ע ביום ד' לסדר מקץ - נר ג' דחנוכה - ז"ך כסלו תשע"ו

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

פרשת וישב - חנוכה

בגדר נר איש וביתו

הנה יש לעיין אם צריך דין בית במצוות נר חנוכה, שהרי אמרו נר איש וביתו, ויש לעיין אם מצוה זו מוטלת על הבית, וכמצות מזוזה ומעקה, או שמא גדר המצוה כגדר כל מצוות החג והמועד שהן רובצות על כל יחיד ויחיד, בין במצוות דאורייתא כגון מצוה, מרור, סוכה ולולב, ובין במצוות דרבנן כגון מקרא מגילה, אלא שבנר חנוכה נתחדשה הלכה שאחד מוציא את כל בני הבית.

ויש מגדולי האחרונים שנקטו שעיקר מצות נר חנוכה רובצת על הבית, וכן כתב הפני יהושע (שבת כ"א ע"ב ד"ה בגמרא תנו רבנן):

"בגמרא תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו. נראה דמה שנשתנה מצוה זו משאר מצוות שהן חובת הגוף שהיה חיוב על כל יחיד ויחיד דקיימא לן נמי [קדושין מ"א ע"א] מצוה בו יותר מבשלוcho אלא דשאני הכא שאין הכא עיקר המצוה אלא בסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית ועדיין צ"ע".

וכעין דבריו כתב בשפת אמת (שם ד"ה גמ' ת"ר):

"ויש לעיין אי המצוה נר א' בבית כמו מזוזה וכמו נר שבת דכל שהדליק לשם שבת אף שהדליק מי שיהי' די ולפ"ז אפשר דגם ב' בעלי בתים הדרים בבית אחד די להם בנר אחד והא דאושפיזא משתתף בפריטי י"ל שהוא כדי לעשות המצוה בממונו אבל מדינא יוצא או נימא דהמצוה על כל אדם אלא דבעה"ב מוציא כל ב"ב".

אבל כבר ביארתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ה' אות ב') דגדר איש וביתו אין הכוונה לבית כמו מעקה ומזוזה, אלא לכל דיירי הבית, וככונת הכתוב "את יעקב איש וביתו באו", ומצוה זו רובצת במשותף על כלל דיירי הבית ולא על כל יחיד ויחיד בניגוד לכל שאר מצוות החג והמועד. והבאתי לגדר זה דוגמאות רבות, כמו מצות הקרבנות ואכילת קדשים שרובצת על כלל כהני המשמר ובית האב, ועוד כהנה, עיי"ש בעומק הדברים.

בגדר נר איש וביתו

ועוד ביארתי שם דאף שיש דמיון בין מצות מזוזה שרובצת על הבית, אך אינה אלא חובת הדר, ורק הדר בבית חייב לקבוע מזוזה בפתחו, לנר חנוכה שרק הדר בבית חייב להדליק על פתחו מבחוץ, מ"מ שאני נר חנוכה ממזוזה,, דמצות מזוזה מצות הבית היא, אלא שכל עוד אינו דר בבית אין מצוה זו נוהגת, ומצות נר חנוכה לעומתה רובצת על האדם, ואין הבית אלא מקום המצוה, ואם אין לו בית פטור הוא ממצוה זו.

ומלשון הרמב"ם יש לדייק דהוי דין על הבית (דהיינו דיירי הבית) שכתב (הל' חנוכה פ"ד ה"א) "מצותה שיהא כל בית ובית מדליק נר אחד", הרי שתלה שורש המצוה בבית. וכ"מ מדברי תה"ד (סימן ק"א) לגבי אכסנאי, ולפי"ז נפטרו כולם ע"י הדלקת נר אחד בין אם כווננו לצאת ובין אם לא, דכיון שבית זה הדליק נר, ממילא נפטרו כל בני הבית, ואין כל הידור שכל בני הבית ידליקו בפועל, ולכן כתב הרמב"ם דהמדליק ידליק את כל הנרות. אבל מדברי המהרי"ל (הל' חנוכה אות ח') מוכח דס"ל דאין זה דין על הבית אלא על הפרט, שכתב דאם מתכוין שלא לצאת אינו יוצא הרי שצריך הוא לצאת יד"ח והדבר תלוי ברצונו, ולפי"ז מסתבר דגדר מהדרין דנר לכל אחד ואחד הוי בזה גופא שכל אחד יקיים מצותו בעצמו ולא ע"י אחרים (וכעין מה שאמרו מצוה בו יותר מבשלווחו, וכעין מש"כ התוס' בברכות (כ"א ע"ב ד"ה עד), וסוכה (ל"ח ע"ב ד"ה שמע), דאף דשומע כעונה יש הידור כשעונה ממש).

והנה הרמ"א בשו"ע (סי' תרע"ז סעי' ג') ובדרכי משה שם פסק כמהרי"ל, ולשיטתו אזיל בסי' תרע"א שכתב שכל אחד מבני הבית ידליק לעצמו, אבל הרמב"ם סובר דעצם מצות ההדלקה על הבית היא, ולשיטתו נחא דאחד מדליק את כל הנרות והרמב"ם, והרמ"א אזלי לשיטתייהו ביסוד דין נר איש וביתו ודו"ק בזה.

ועיין ט"ז (בסי' תרע"ז ס"ק א') בשם הרש"ל דאכסנאי שמדליקין עליו בבית, לאו כל כמיניה להדליק ולברך. ובט"ז תמה עליו דכיון דאינו רוצה לצאת על ידי אנשי ביתו למה לאו כל כמיניה, ונראה דשיטת הרש"ל כנ"ל דהוי דין על הבית וכולם נפטרו אף אם אין רצונם בכך.

והנה להבנת המהרי"ל דבנ"ח אחד מוציא את האחרים וזה גדר נר איש וביתו ואם התכונו שלא לצאת לא יצאו יד"ח וכך נקט גם הגרעק"א (בשו"ת תנינא סימן י"ג) וכשיגרת הבנת האחרונים, צ"ע למה אכסנאי צריך להשתתף ולא די בשליחות וככל

בגדר נר איש וביתו

בני הבית שא"צ להשתתף (ובשלמא להנ"ל בשיטת הרמב"ם ניחא דדין נר איש וביתו דהוי על הבית אינו אלא בבני הבית ולא באורח ואכסנאי שאינו נפטר ע"י נר איש וביתו).

ונראה לכאורה דבדין איש וביתו יש להבחין ב' הבחנות: א. במעשה ההדלקה. ב. בנר. ואף אם מהני שליחות בנ"ח ואחד מוציא את האחרים, מ"מ לכאורה לא יהני כשהוא עצמו יוצא בהדלקה זו, דאיך יעלה נר אחד לשני אנשים, דנראה פשוט דלא יתכן שב' בנ"א יצאו בנר אחד והלא אין כאן פרסומי ניסא ונ"ח לכל אחד, אלא דבזה נתחדשה הלכה דנר איש וביתו, דנר אחד עולה לכל בני הבית (אך במעשה ההדלקה בעינן כעין שליחות כנ"ל), ומשו"ה אכסנאי שאינו בכלל דין איש וביתו צריך להשתתף ע"מ שיהא כאילו יש לו חלק בנר, אבל לגבי מעשה ההדלקה הוי כשאר בני הבית.

אך לפי"ז יש לדון קצת במה שדייקנו לעיל מלשון הרמב"ם דהוי מצוה על הבית בלבד דהלא אף להבנת המהרי"ל יש דין על הבית לגבי הנר דמהני נר אחד לכולם, אך עדיין נראה יותר מלשון הרמב"ם דזה כל עיקר מצות נר חנוכה איש וביתו, ודו"ק בזה כי קצרתני.

והנה כתב הרמב"ם (בפי"א מהלכות ברכות הלכה ב' – ג'): "יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר, ואלו הן הנקראין חובה לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן, ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באוהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שבין אדם להקב"ה בין מצוה שהיא חובה בין מצוה שאינה חובה מברך עליה קודם לעשייתה. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוות שהן חובה מדבריהם כגון מקרא מגלה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה בין מצוות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצותנו וציונו לעשות והיכן צונו בתורה שכתוב בה אשר יאמרו לך תעשה, נמצא עניין הדברים והצען כך הוא, אשר קדשנו במצותנו שציווה בהן לשמוע מאילו שצו לקרות את המגלה או להדליק נר של חנוכה וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים".

ומבואר בדבריו דחנוכה הוי חובה בכל ענין משא"כ מזוזה שאם אין לו בית אין המצוה רובצת עליו, וצ"ע לכאורה דאם אין לו בית גם אינו מצוה בנר חנוכה. ונראה מזה דאכן דעת הרמב"ם דאין מצות נ"ח תלויה בבית כלל ומי שאין לו בית צריך להדליק

בגדר נר איש וביתו

בכל מקום רבים. אך באמת אין ראייה שידליק בכל מקום שהוא, אלא דלגבי נר חנוכה לא צריך דין בית אלא חייב להדליק במקום דירתו ואף באהל ובספינה. ומ"מ נראה דאין עליו חיוב אלא במקום דירתו ואין מזה ראייה שיכול להדליק בכל מקום, ודו"ק.

אך ביסוד הדברים נראה עיקר דאין מצות נר חנוכה רובצת על כל יחיד ויחיד אלא על דיירי הבית במשותף כמבואר.

ואפשר שזה גם כונת האחרונים הנ"ל הפני יהושע והשפת אמת אף שכתבו לדמות מצות נר חנוכה למצות מזוזה, ויל"ע.

והנה יש מן האחרונים שנקטו ששני דינין ושני גדרים יש במצות נר חנוכה, גם חיוב על הבית (בית ממש) וגם חיוב על הגברא.

ובהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל על השו"ע (סימן תרע"א סעיף ז') ומובא בשער הציון (שם ס"ק נ"ב) כתב חידוש עצום, דאעפ"י שכתב שם הרמ"א דהמדליק בבית הכנסת לא יצא ידי חובת הדלקה, אכסנאי שהדליק בבית הכנסת יצא. ויסוד הדבר, דשני צדדים יש במצוות ההדלקה, חובת הבית וחובת הגברא, ומה שאינו יוצא בהדלקה בבית הכנסת משום שלא הדליק בביתו, וחייב אדם להדליק בביתו, אבל חובת הגברא שפיר יוצא בבית הכנסת, ואכסנאי שמדליקין עליו בביתו אין עליו אלא חובת הגברא ולפיכך יוצא בהדלקת בית הכנסת.

וכעין זה מצינו בשו"ת בית שיערים (או"ח סימן שס"ב) שביאר מה שנחלקו אם הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, דלכו"ע יש בנר חנוכה מצוה כפולה ומכופלת, על הבית ועל הגברא, אלא שנחלקו מה עיקר ומה טפל, ובכלל "שיירי מצוה", למ"ד הדלקה עושה מצוה, עיקר המצוה על הגברא, וחובת הבית טפילה, ומ"ד הנחה עושה מצוה עיקר המצוה על הבית חובת הגברא טפילה, עי"ש.

אך לענ"ד נראה עיקר דלא שני דינים ושני עניינים שונים יש כאן, אלא המצוה רובצת על הגברא, אך לא על כל יחיד ויחיד, אלא על בני הבית במשותף, ואין מצוה זו על הבית כמזוזה, ואין הבית אלא כמעין תנאי בקיום המצוה, דמקום ההדלקה הוא בפתח הבית מבחוץ, או בשעת הסכנה על שולחנו.

ודו"ק בזה.

בגדר נר איש וביתו

ובעיקר דברי הגרב"פ נתקשיתי ולא ירדתי לסוף דעתו, ובשער הציון כתב בשמו דאם הדליק בבית הכנסת פטור מלהדליק באכסניא שלו, אך בהגהות הגרב"פ הוסיף דפטור כיון שמצד חובת גברא הלא הדליק בבית הכנסת ומצד חובת הבית הרי מדליקין עליו בביתו, ותימה, דהלא אם מדליקין עליו בביתו אין עליו שום חובת הדלקה ואף אינו צריך להשתתף בפרוטה, אלא שאם יש לו פתח לרה"ר בפני עצמו צריך להדליק שם משום חשדא (שו"ע סימן תרע"ז סעיף א'), וחשש זה יש אף אם הדליק בבית הכנסת, וא"כ אין כל נפ"מ במה שמדליק בבית הכנסת, וצ"ע.

ב

מקום הדלקת נר חנוכה לבני ישיבות

א

הנה ידועה הוראת החזון איש בשעתו לבני הישיבות להדליק בחדר האוכל ולא בפנימיה, וזאת עפ"י המבואר בסימן תרע"ז סעיף א' דמקום האכילה הוא עיקר מקום ההדלקה ולא מקום השינה, וכך הורה למעשה הגרש"ז אורבך זצ"ל.

ולמעשה נוהגים ברוב הישיבות הקדושות להדליק בפנימיה בחדרי השינה עפ"י מש"כ באגרות משה יו"ד ח"ג סימן י"ד אות ה' ואו"ח ח"ד סימן ע' אות ג', וכך דעת מרן הגריש"א שליט"א (זצ"ל) וכפי המובא בספר שבות יצחק על חנוכה פרק ו', ולענ"ד עיקר כדעת החזו"א ואבאר.

הנה הסכמת רוב הפוסקים דמי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, ידליק במקום אכילתו, וז"ל השו"ע בסימן תרע"ז סעיף א' "אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית וה"ה לבן האוכל אצל אביו" ועל זה הוסיף הרמ"א "וי"א דבזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו".

וכשנתבונן בדברי הטור והב"י נבין שלא נחלקו המחבר והרמ"א אלא בדין חשדא, לדעת המחבר צריך להדליק משום החשד בפתח של מקום השינה, וע"ז כתב הרמ"א דכיון דנהגו להדליק בפנים וליכא חשדא אינו מדליק אלא במקום אכילתו, אבל לכו"ע מקום אכילה עיקר. אמנם הט"ז שם סק"ב הביא משו"ת מהרש"ל ושארית יוסף

בגדר נר איש וביתו

דמקום שינה עיקר, והט"ז דחה דבריהם וקבע מסמרות כדעת השו"ע והרמ"א וכ"כ המג"א שם ולכאורה פשוט לפי"ז דיש להדליק בחדר האוכל ולא בחדרי השינה וכמבואר.

אלא שבאגרות משה באו"ח ח"ד כתב "צריכין להדליק במקום הלינה משום שמקום הלינה הוא מיוחד יותר ממקום האכילה שאינו מיוחד כלל לשום פרטי, וגם אף מקום קבוע בשעת האכילה אין להחשיב אף שכל אחד החזיק לו מקום לישיב שם כל ימי היותו בישיבה שודאי ליכא שום קפידא לא לו ולא למנהלים היכן הוא יושב, אבל מקום הלינה הוא מקום שנקבע לכל אחד באיזה חדר הוא ילין וגם כל חפציו שיש לו מניח שם, וגם בחדר ההוא עצמו יש לכל אחד מטה קבועה שעומדת במקום אחד כל הזמן שלכן מקום הלינה הוא נחשב מקום מיוחד ושם צריך להדליק נר חנוכה, ואם היה שייך שיברך כל אחד במקום המיוחד רק לו דהוא במקום הסמוך למטתו שרק הוא המשתמש שם היה עדיף, אבל אין זה קפידא מאחר שכל אחד משתמש באיזה דברים גם בכל החדר, שלכן כיון שטוב יותר להדליק אצל החלון ולא לכולן יש חלון אצל מטתו יכול כל אחד להדליק אצל חלון שבחדרו אף שאינו אצל מטתו" וחזר על דבריו ביו"ד שם. וכך נקט הגריש"א כנ"ל.

ולא ירדתי לסוף דבריהם דמה ענין "מקום מיוחד" וכי יש נפ"מ בין מקום אכילה לרבים או למעטים והלא כל תלמידי הישיבה אוכלים בחדר האוכל וכשם שחדרי הפנימיה מיוחדים להם לשינה כך חדר האוכל מיוחד לאכילתם, וביותר תמוה מש"כ שם דלכתחלה עדיף שכל בחור ידליק סמוך למטתו כיון שמקום זה מיוחד רק לו, אלא שאין חלון סמוך לכל מטה ומטה, ולא הבנתי מה ענין יש להדליק במקום מסויים ומיוחד רק לו.

ולכאורה יש מקום לומר מטעם אחר דעדיף טפי להדליק בחדרי הפנימיה ולא בחדר האוכל, דאף שעיקר אכילתן של התלמידים בחדר האוכל, מ"מ עיקר דירתן בפנימיה דהלא חדר האוכל אינו פתוח אלא בשעות מסוימות שבהם מוגשות הארוחות, ובכל שעות היום והערב מבלי התלמידים בחדרי הפנימיה כשאינם לומדים בבית המדרש, וגם אוכלים בחדריהם מזונות ופירות וכדו', וא"כ אפשר שעיקר דירתם בחדרי הפנימיה, ואין זה דומה למי שיש לו שני חדרים, חדר א' שבו כל אכילתו וחדר אחר שבו שינתו בלבד.

בגדר נר איש וביתו

אך באמת יש לדחות את שני הסברות הללו מדברי הראשונים במקור הסוגיא, דהנה הטור הביא את תשובת הרא"ש "בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואים אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק שאין העולם יודעים שאוכל במקום אחר ואפילו לדידן שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני חצר יודעין שאוכל במקום אחר אפ"ה שייך חשד כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק" והבית יוסף הביא כע"ז משו"ת הרשב"א ח"א סימן תקמ"ב "גם מי שאוכל על שלחן בעל הבית אפילו שוכב בבית בפני עצמו אינו צריך להדליק, אבל מכל מקום צריך להשתתף או שיקנה לו בעל הבית חלק בשמן ופתילות. ולא דמי לאכסנאי שמדליק בתוך ביתו דהתם כבר הדליקו עליו, אבל זה צריך הוא להדליק כאכסנאי שאין לו בית במקום אחר צריך לאשתתופי בפריטי" ומכל דבריהם מבואר דמיירי אף במי שיש לו בית בפני עצמו לשינה ואוכל אצל חבירו או אצל בעל הבית, והלא פשוט דגם מי שאוכל אצל חבירו אינו מזומן אצלו אלא בשעת הארוחות ומסתמא אוכל אכילת ארעי גם בבית שבו הוא ישן, וגם פשוט שאצל חבירו או אצל בעל הבית אין לו קביעות מקום והוא תלוי בדעת בעה"ב שלפעמים יושיבנו כאן ולפעמים במקום אחר ואין מקום מיוחד רק לו, ואעפ"כ מדליק במקום אכילה ולא במקום השינה, ולענ"ד זה גרע טפי מחדר אוכל בישיבה דקביעותם ושימושם של תלמידי הישיבה בחדר האוכל גדול משימושם וקביעותם של אורח בבית חבירו ומאידך קביעות התלמידים בפנימיה פחותה מזכותם ושימושם וקביעותם של אדם בביתו שלו, וא"כ יש ללמוד לני"ד ק"ו ב"ב של ק"ו מדברי הרא"ש והרשב"א והפוסקים בסימן תרע"ז.

וגם במה שטענו הגדולים הנ"ל דבחדר האוכל אין קביעות לכל אחד ואחד והוי מקום צבורי, מי עינינו יגלה לדעת דבשו"ת הרשב"א והרא"ש מיירי רק בבית שאוכלין בו אורחים מעטים, וכי נאמר דאם יש אורחים רבים לא ידליקו במקום אכילתו.

ב

אמנם לכאורה יש בית אב לדברי הגרמ"פ והגריש"א, דהנה כבר כתב הט"ז שם במקור ההלכה דאזלינן בתר מקום האכילה ולא בתר מקום השינה הוא מעירובין ע"ג ע"א במה שנחלקו רב ושמואל לגבי עירובי חצרות אם מקום דירתו הוא במקום פיתא או במקום לינה, ובשו"ע או"ח סימן ש"ע סעיף ב' נפסקה הלכה כרב דאינו אוסר אלא במקום פיתא, אך במגן אברהם שם סק"י כתב "משמע בגמ' דרועים הלנין בשדה

בגדר נר איש וביתו

אעפ"י שאוכלין בעיר אין אוסרים דאגן סהדי אילו ממטי להו ריפתא התם לאכול הוי נוחא להו, וצ"ע" והפרי מגדים שם בא"א הוסיף לפי דרכו דאפשר דה"ה בתלמידים האוכלים בבית בעלי בתים ולנים בבית רבם דמקום לינה עיקר עי"ש.

ולכאורה נראה דה"ה בני"ד דמקום לינה עיקר בתלמידי ישיבה.

אך באמת נראה דאין הנידון דומה לראיה כלל, דלא אמרו כן אלא ברועין שכל היום נמצאים בשדה כדי לשמור על הצאן והכבשים ובע"כ נכנסים לעיר לאכול ולבם דואג על הצאן שבשדה ולכן אין מקום פיתם עיקר, וכן לגבי התלמידים שהולכים לאכול בביתם של בעלי בתים, וידוע שהרבה פעמים סבלו התלמידים מבושת פנים ובזיונות מיד בעלי בתים שהיו לעתים עמי הארץ, ובכה"ג ודאי שייך לומר דאילו ממטי להו אוכל למקום לינתם נ"ח"ל, משא"כ בחור שאוכל בישיבה מהי"ת לומר דמקום לינה עיקר והלא גם בחדרי האוכל יש להם מלא הנוחיות ולא עדיפי להו חדרי השינה מחדר האוכל, ולכאורה זה פשוט.

ועוד דהרי המג"א סיים דבריו שם בצ"ע, וכבר פירשו שם במחצית השקל, בפמ"ג, ובתוספת שבת דשמא לא אמרו סברא זו אלא בעירובי תחומין ולא בעירובי חצירות, ואם בעירובי חצירות לא אמרו כן ק"ו שאין לומר כן לגבי הדלקת נר חנוכה.

סו"ד נראה לכאורה דהוראת החזו"א והגרש"ז אוירבך ברורה ועדיף טפי להדליק נ"ח בחדר האוכל שבישיבה ולא בחדרי הפנימיה.

ג

אמנם אין הדברים אמורים אלא כששני המקומות שוין מבחינת דקדוקי ההלכה, כגון שבשניהם יש חלון סמוך לרה"ר או שהם שוכנים בבנינים נפרדים ובכל אחד מהם יש פתח לרה"ר, או למנהגם של המדליקים בתוך הבית ובשניהם יש אפשרות להדליק סמוך לפתח, אבל אם באחד משני המקומות, בחדר האוכל או בפנימיה אין דלת או חלון לרה"ר, ואין אפשרות לקיים את המצוה כהידורה ידליק במקום שאפשר לקיים את המצוה כתיקונה, שהרי מדברי המשנ"ב בס"ק ח' למדנו דאף שעיקר מקום ההדלקה במקום האכילה גם במקום השינה יוצא יד"ח, ומשו"כ כתב דמאחר וצריך להדליק בפתח של מקום שינתו משום חשדא יברך על הדלקה זו ופטור מלהדליק או להשתתף בפרוטה במקום שהוא אוכל, ותרתו למדנו מדבריו: א. אף שעדיף להדליק

בגדר נר איש וביתו

במקום שהוא אוכל יוצא יד"ח אף במקום שהוא ישן. ב. לא הטריחוהו להדליק בשני מקומות, מאחר וצריך הוא להדליק משום חשדא במקום שהוא ישן.

ולפי"ז נראה דאם בחדר האוכל אין אפשרות לקיים את מצות הנר בפרטיה ודקדוקיה ובחדרי הפנימיה ישנה אפשרות זו, עדיף להדליק בחדרי הפנימיה.

דו"ק בכ"ז כי קצרת.

ג

הדלקת נר חנוכה בתנאי שדה במלחמה

בשאלת אלפי חיילים צדיקים שכל הנראה עדיין יהיו בשדה המלחמה בימי החנוכה הבאים עלינו לטובה, ורצונם לדעת כיצד ינהגו בהדלקת נר חנוכה, ושאלה זו כפולה ומכופלת.

א. אם לנים תחת כיפת השמים בשקי שינה, ולפעמים אין ישנים כלל, ונערכים לצאת לקרב, אך בינתיים שוהים במקומם.

ב. כאשר לנים באהלים על פני השדה, או בבתים שנכבשו מידי האויב.

הנה הארכתני במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ה' אות ב' ועיין לעיל אות א') דכשאמרו נר איש וביתו, אין הכוונה שצריך דוקא בית לקיים מצות הדלקת נר חנוכה, אלא כוונתם דהמצוה רובצת במשותף על כל בני הבית, וכלשון הכתוב "את יעקב איש וביתו באו", עי"ש.

אך מ"מ נראה דצריך עכ"פ בית, דלא מצינו נר חנוכה אלא על פתח ביתו מבחוץ, או על שלחנו, אך הלן ברחובה של עיר אינו מדליק נר חנוכה.

כך מפורש בדברי התוס' (סוכה מ"ו ע"א) דתיקנו ברכת הרואה נר חנוכה משום שיש אנשים שאין לנם בית, ולא כתבו משום שיש אנשים שאין להם שמן ופתילה, הרי דמי שאין לו בית פטור מנר חנוכה.

וכך משמע מדברי הט"ז (תרע"ז סק"ב) שדן במי שישן במקום אחד ואוכל אצל חברו במקום אחר היכן ידליק וכתב דאם באקראי אוכל אצל חברו "שעה או שתים

בגדר נר איש וביתו

וישוב למקומו אין שום סברא לו' שידליק שם ולא בביתו דזה הוה כאלו עומד בשעת הדלק' על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה".

הרי דפשיטא ליה דהלן ברחוב העיר אין שייך שם הדלקה.

אך מאידך נראה דלא צריך בזה דין בית כמו במזוזה ועירוב וכדו', וכבר ביארתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ה' אות ז', סימן ו' אות א' וסימן ט"ו) דשאני מזוזה מנר חנוכה, דמצות מזוזה רובצת על הבית, אלא שאין חיוב על הבית אלא כאשר האדם דר בו וחובת הדר הוא, משא"כ מצות נר חנוכה שרובצת על בני הבית דהיינו הגברא, אלא שמקום ההדלקה הוא בבית, ומשו"כ נראה דבהדלקת נר חנוכה לא צריך ד' על ד' ושאר גדרים בית, אלא מקום שבו גר האדם ואפילו דירת עראי, ואפילו ליום אחד חייב בהדלקת נר חנוכה.

ונראה ראייה דלא צריך דין בית בנר חנוכה מהמבואר במס' סוכה (ג' ע"א):

"דתנו רבנן בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה ומן המעקה, ואינו מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה, ואין מערבין בו ואין משתתפין בו, ואין מניחין בו עירוב, ואין עושין אותו עיבור בין שתי עירות ואין האחין והשותפין חולקין בו".

הרי לן הלכות רבות שיש בהן דין בית, וכל שאין בו ד' על ד' אמות אינו בית, ולא אמרו כן לגבי נר חנוכה, ומדשתקי רבנן שמע מינה ניחא להו, הרי דלגבי הדלקת נר חנוכה לא צריך דין בית, ואף שביארנו דמי שאין לו בית פטור מנר חנוכה.

וע"כ דבעינן עכ"פ מקום דירה.

וכך הבינו גדולי האחרונים.

בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סימן קמ"ו) וכן בערוך השלחן (סימן תרע"ז סעיף ה') כתבו דהיושב במסילת הברזל (רכבת) כל הלילה וישן שם חייב בהדלקת נר חנוכה, אף שאין זה בית, וק"ו למי שישן באהל.

ומה שהקשה במהרש"ם מדברי רש"י דהרואה נר חנוכה צריך לברך וכתב רש"י (שבת כ"ג ע"ב) דמיירי במי שעדיין לא הדליק בביתו או שיושב בספינה, הרי שהיושב

בגדר נר איש וביתו

בספינה פטור מלהדליק, וכתב דמיירי בספינה פתוחה ללא תקרה ואינו דומה לבית, באמת אפשר דאף בכה"ג חייב להדליק, וכונת רש"י פשוטה דמיירי במי שיושב בספינה ואין בידו שמן ופתילות ואין בידו להשיגם ומשו"כ אינו מדליק.

ומ"מ נראה דהלנים במחנה אהלים ידלקו בפתח האהל, וק"ו למי שלן בבית של הערבים שנסו על נפשם שמדליק בפתח הבית או בפנים. אך הלנים בשדה פטורין מהדלקת נר חנוכה, ואם אפשר ידליקו עליהם בבית, וישתדלו לברך ברכת הרואה על נר של חבריהם.

אמנם מה שראיתי בשם מרן הגרש"ז אוירבך, דחיילים היושבים בטנק יום ולילה, ידליקו בתוך הטנק או סמוך לו והטנק נחשב מקום מגורים, לענ"ד אין זה נראה כלל, דטנק לעולם אינו מקום דירה כלל, ולא דמי לרכבת שיש בו מרחב, שלחן כסא ומנורה, ומטה לישון, משא"כ טנק שתוכו צפוף ביותר וכל ארבעה החיילים היושבים אין להם אלא מקום צר עם כסא קטן, ולא מיבעיא שאין בו מטה לישון בו, אף אין בו כסא שאפשר להטותו כדי שיוכלו לשבת בו בנוח, ובכל רגע שהחיילים יכולים לצאת החוצה להתרווח כן יעשו, ומשו"כ נראה דאין זה מקום דירה כלל, ואי אפשר להדליק בו נר חנוכה.

ושו"ר שתי תשובות בשאלה זו באגרות משה, והם משנה ראשונה ומשנה אחרונה, וכיון שיש לי בדבריו הרהורי דברים אפשר.

כתב האגרות משה (יו"ד ח"ג סימן י"ד) שמי שאינו שרוי בבית פטור מלהדליק נר חנוכה וכדברינו הנ"ל, והביא ראיה מדברי רש"י (שבת כ"ג ע"ב) דמי שנמצא בספינה מברך ברכת הרואה, הרי שפטור מנר חנוכה, ולא מסתבר לפרש דכיון שיושב בספינה אין לו פתילות ושמנים, דכל כה"ג הו"ל לפרש, וע"כ דהיושב בספינה פטור מנר חנוכה.

וראיה זו כבר הביא המהרש"ם כמבואר, אלא שדחה דשמוא מיירי בספינה שאין בו תקרה ואינה אלא רפסודה, ומ"מ אף הוא הוכיח מדברי רש"י דכל שאינו יושב בכעין בית פטור מנר חנוכה, אלא שלדידי בעניי נראה דאין זה דוחק לפרש דשכיון שיושב בספינה אין לו פתילות ושמנים, דאל"כ היה מפרש דמיירי בלן ברחובה של עיר.

אמנם הגאון חזר בו בתשובה אחרת (או"ח ח"ה סימן מ"ג) ושם כתב למי שטס ממקום למקום דיש לו להדליק בכל מקום שהוא בשעת זמן חיוב ההדלקה, וחזר בו

בגדר נר איש וביתו

ממש"כ ביו"ד ח"ג, וכתב סברא מחודשת, דכיון דמצינו בנר חנוכה מצות נר איש וביתו, ומהדרין, ומהדרין מן המהדרין, אף כל אחד יכול להוסיף בהידור מצוה ולהדליק בכל ענין ומקום עם ברכה, ומשו"כ פסק שיכול להדליק אעפ"י שאינו בבית אלא ברחובה של עיר, ותלה דבריו בדברי תרומת הדשן (סימן ק"א).

ואני בער ולא אדע מה זה ענין למה שכתב בתרומת הדשן, שדבריו פשוטים וברורים, דאעפ"י שאכסנאי יכול לצאת ידי חובתו במה שאשתו מדלקת עליו בביתו, מ"מ יכול להדליק בעצמו ואף זה בכלל מהדרין שמדליק נר לכל אחד ואחד, ולא סבירא ליה סברת אשתו כגופו לענין נר חנוכה, ואף אילו היה בביתו יכול היה להדליק לאחר שהדליקה אשתו, אך חידוש עצום הוא לחדש דמדיני מהדרין בנר חנוכה יש ללמוד ולחדש הדלקה בברכה שלא לפי תקנת חז"ל אתמהה.

ועוד ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן כ"ט) שגם הוא פסק שמברך על הדלקת נר חנוכה אף אם לן על פני השדה ללא שום בית ואהל, וכיון שרוב דבריו הם דברי פלפול שאין בהם כל הכרח, לא אאריך בהם, אלא במה שכתב להוכיח כשיטתו מדברי הארחות חיים (הל' חנוכה אות י"ח) שכתב:

"מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על שלחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדלקי עליה בגו ביתיה לא צריך להשתתף דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיזו".

הרי דצריך להדליק בספינה ולא צריך בית.

ותמה אני מה חידוש ראה בדברי הארחות חיים, ומה ענין ספינה למי שלן על פני השדה או ברחוב העיר, וכי דוחק הוא לומר דמיירי בספינה שיש בו חדר למגורים כרוב הספינות בימינו ומסתמא גם בימיהם, וכהבנת המהרש"ם דבכהאי גוונא פשוט שצריך להדליק ולפיכך נדחק לפרש דברי רש"י דמיירי בספינה שאין בה תקרה.

ובאמת פשוט לפרש כן את דברי הארחות חיים כדי שלא יסתרו דבריו אלה את אלה, שהרי להדיא כתב (הל' חנוכה אות ט') כדברי התוס' שתיקנו ברכת הרואה כיון שיש בני אדם שאין להם בית ופטורין מנר חנוכה.

וכל זה נראה ברור ופשוט.

בגדר נר איש וביתו

ומשו"כ אני על משמרת אעמודה, ולענ"ד פשוט דאין שאין להם בית כלדהו, פטור מנר חנוכה וברכתו לבטלה, ואף ללא ברכה אינו מצווה להדליק.

ומה מאוד שמחתי כאשר ראיתי שוב בפירוש רבינו יונתן מלוניל (י' ע"א מדפי הרי"ף) מפורש כדברינו בביאור כונת רש"י לגבי היושב בספינה, וז"ל:

"יש מן הרבנים שאמרו שלא תקנו ברכה לרואה לברך אלא מי שהוא יושב בספינה שאין לו נר להדליק וכו'".

הרי שמי שיושב בספינה שמברך על הראיה אין זה אלא משום שאין לו נר להדליק.

ד

עוד בענין הדלקת נר חנוכה למי שאין לו בית

כ"ב כסלו תשפ"ד

כבוד תלמידי אהובי

המחכים את רבו תדיר

הרה"ג ר' עקיבא דרשבין זליט"א

רב דק"ק נחלת יעקב

וראש בית מדרש להוראה רמת אשכול

הנני במענה קצר למכתבו היקר.

במה שמצוי במחוזותינו שבעל נמצא עם אשתו היולדת כל הלילה והיא בחדר לידה והבעל שוהה בבית"ח מלפני השקיעה עד מחרת בבוקר, האם נכון שידליק בבית החולים או יעשה שליח להדליק בביתו, וכבודו פלפל גם אם השוהה ברחובה של עיר או בשדה אם ידליק נר חנוכה או שמא כל שאין לו בית אינו בכלל מצווה זו.

ואען בקצרה.

הלא ידעת את דעתי דמי שאינו דר בבית אין עליו כל מצווה להדליק נר חנוכה בפתחו, ואף אם נעדר מביתו לילה אחד מלילות חנוכה, דאין מצווה זו רובצת על האדם אלא כשהוא בביתו, ולדעתי גם משום חשדא לא חששו אלא כאשר הוא בביתו, ואם

בגדר נר איש וביתו

אין איש בבית מן השקיעה עד עלות השחר, אם שליחו יברך על נר חנוכה הוי ברכה לבטלה, דהשוהה בבית חולים (ואיננו מאושפז שם) אינו יכול להדליק שם כיון שאינו גר שם אף לא לשעה, בניגוד לחולה השוהה בבי"ח.

ומשו"כ נראה דהשוהה לצד אשתו שבחדר לידה פטור מהדלקת נר חנוכה וישתדל לראות נר חנוכה ולברך ברכת הרואה.

ובענין מי שאין לו בית ולן בשדה כתבת לדון בשני מקורות.

א. מה שנחלקו הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד הל' א' – ב') והרמ"א (סימן תרע"א סעיף ב') במהדרין שמדליקין נר לכל אחד ואחד האם זה שמדליק את נר איש וביתו הוא זה שמדליק נרות כמנין אנשי הבית, או שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק נרות שלו, וביארת שלדעת הרמב"ם המצוה רובצת על הבית ולא על הגברא, ואי אפשר לשני אנשים להדליק נר חנוכה כמו שאי אפשר שיקבעו שתי מזוזות, וע"כ שהמדליק מדליק נרות כמנין בני הבית, והרמ"א לעומתו נקט שהמצוה על הגברא, ומשו"כ כתב שכל אחד מדליק שלו.

ולפי זה כתבת דלדעת הרמב"ם מסתבר שצריך בית ומי שאין לו בית פטור, אך לשיטת הרמ"א שחובת הפרט היא, יכול להדליק אף שלא בבית.

אך אין לדברים הללו כל הכרח כלל, ויש לדחותם מכמה טעמים:

א. אף אם מצות היחיד היא, מ"מ נראה פשוט דהמצוה היא להדליק על פתח ביתו מבחוץ, או על שלחנו בשעת הסכנה, ומי שאין לו בית אין עליו כל מצוה וכמפורש בתוס' (סוכה מ"ו ע"א) שתיקנו ברכת הרואה משום שיש אנשים שאין להם בית, ואין זה ענין כלל למנהגים השונים במהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד.

ב. ובאמת כבר כתבתי במנחת אשר מועדים (ח"ב סימן ה' אות ד') שלדעתי אין כל הכרח לומר שיש בזה מחלוקת בין הרמב"ם לרמ"א, עי"ש.

ג. אף אם ננקוט שאכן נחלקו הרמב"ם והרמ"א, נראה פשוט דלשיטת הרמ"א יש ענין שכל אחד מבני הבית ידליק בפני עצמו, אבל לשיטת הרמב"ם עיקר ההידור בריבוי הנרות כמנין אנשי הבית, ואין צריך שכל אחד ידליק, אבל פשוט שאין בזה כל חסרון

בגדר נר איש וביתו

ואם ירצו כולם להדליק אין בזה כל חסרון, דמה לן אם אחד מדליק או רבים. כך נראה פשוט בעיני.

סוף דבר, אין זה ענין כלל לשאלה במי שאין שוהה בבית, ואת דעתי כבר ביארתי פעמים רבות דמי שאין לו בית פטור ממצות נר חנוכה.

ובכל עיקר שיטת הרמב"ם כתבתי (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ה' – ו) דאין בית לבנין עץ ואבן, אלא לדיירי הבית, עי"ש.

אמנם אף זאת כתבתי (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ה' אות ז') בשיטת הרמב"ם שיש מצוה להדליק בכל כינוס של רבים, אך אין זה להלכה, עי"ש.

ב

עוד הבאת ראיה מהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת שלדעת כמה ראשונים נהגו כן בשביל אורחים שאינם בבית, הרי דאף הם חייבים בנר חנוכה ויוצאים ידי חובתן במה שמדליקין בבית הכנסת.

ואף מזה אין לענ"ד ראיה כלל מחדא ותרי טעמי:

א. באמת נראה שאין איש יוצא ידי חובתו בהדלקה בבית הכנסת, לא בני הקהילה, לא המדליק ואף לא האורחים, ולכו"ע אין כאן אלא מנהג בעלמא, והברכה שמברכים אינה אלא משום שמברכים על המנהג, ומבחינה זו אין כל נפ"מ בטעמים השונים במקור מנהג הדלקה בבית הכנסת, דלכל הטעמים וכל השיטות אין כאן אלא מנהג בלבד, ולא נחלקו אלא בטעם המנהג, ועל פי כל הטעמים אין איש יוצא יד"ח בהדלקה זו. אלא שלי"א נהגו להדליק בביהכ"נ כדי שהאורחים יראו וישמעו, אף שאינם חייבים ואינם יוצאים.

וגם בקידוש שנהגו לקדש בבתי כנסיות, נהגו כן אף שאין הקידוש במקום סעודה, ואכמ"ל.

ובדברי הגר"ב פרנקל בעל ברוך טעם כבר דנתי במק"א (עיין לעיל אות א').

בגדר נר איש וביתו

ב. אף אם נאמר שהאורחים אכן יוצאים ידי חובתן בהדלקה זו, אין זה אלא משום שבית הכנסת נחשב כביתם כיון שהם לנים בבית הכנסת או בחדרים הסמוכים לו, באין להם מקום אחר ללון, ואין מזה כל ראייה למי שלן על פני השדה ואינו בבית כלל.

באהבה יתירה

אשר ויים

ה

תושבי הדרום השוהים בבתי מלון ברחבי הארץ איפה ידליקו נר חנוכה

לשאלת רבים מתושבי הדרום והצפון שפוננו מבתיהם ושוכנים בבתי מלון ברחבי הארץ, ואין מניחים להם להדליק בפתחי וחלונות חדריהם, אלא בחדר האוכל או בלובי של המלון או בחדרי כינוסים וכדו', ובמקומות מסויימים יאפשרו להם להדליק מחוץ לפתח המלון, מה המקום הראוי להדלקה.

כבר ביארתי במק"א שאין ההדלקה על פתח מבחוץ מעכבת, וכאשר אי אפשר להדליק על פתח הבית מבחוץ ולא בחלון הסמוך לרשות הרבים כדין הדר בעליה, יכול להדליק ולברך גם בתוך הבית, וכמו שאמרו דבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, עיין מנחת אשר מועדים (ח"ב סימן ד').

ומנהג החסידים דבכל אתר ואתר, ואף בארץ ישראל להדליק בתוך הבית בצד שמאל של אחד מפתחי הבית ויש להם על מה שיסמוכו, כמו שביארתי שם.

ונראה עוד, דאף שדנו הפוסקים במי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, היכן ידליק נר חנוכה, אין ללמוד מזה שעדיף להדליק במקום שאוכל ולא בלובי או חדר אחר בבית מלון, דאין הנידון אלא אם עיקר דירתו של אדם בבית שישן בו או בבית שאוכל בו כאשר מדובר בשני בתים נפרדים, אבל כאשר אוכל וישן באותו בית ובנין, אין כל נפ"מ באיזה חדר הוא מדליק, וראוי להדליק במקום שיש פרסומי ניסא הגדול ביותר. (עיין לעיל אות ב').

ושאני נר חנוכה מנר שבת, דבנר שבת יש ענין להדליק במקום אכילתו דשם עיקר עונג שבת וכבודו משא"כ בנר חנוכה שכל ענינו פרסומי ניסא.

בגדר נר איש וביתו

ואף בכך שאני נר חנוכה מנר שבת, דבנר שבת דעת הבית יוסף שאין שתי נשים מדליקות בחדר אחד ואין לברך על תוספת אורה, אבל בנר חנוכה כו"ע מודי דשני אנשים שאינם מאותו משפחה ובית אב יכולים להדליק במקום אחד, ומשו"כ אין מניעה שרבים ידליקו אם בחדר האוכל ואם בלובי של המלון.

ואם רבים המה דיירי הבית כגון בבתי המלון הגדולים, ראוי לסדר אם אפשר הדלקה גם בפתח הבנין, גם בלובי, וגם בחדר האוכל כדי להרבות בפרסומי ניסא.

הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

1

הדלקת נר חנוכה על יד טנק

במה ששאל לדעתי לפי מה שפסק מרן הגרש"ז אורבך זצ"ל שחיילים היושבים בטנק במשך כמה ימים בהיותם מוכנים לצאת לפעילות בכל רגע, שמדליקים בתוך הטנק או סמוך לה, ומכיון שעפ"י הוראות הבטיחות של הצבא יש איסור חמור וגמור על הדלקת אש בתוך הטנק או אף סמוך לו, האם יכולים להדליק נר חנוכה במרחק מסויים כאשר לעיני הרואה ברור שהנר שייך לחיילי הטנק.

על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, כי לענ"ד דין הלן בתוך טנק כדין הלן על פני השדה ופטור ממצות נר חנוכה, וכבר ביארתי במקום אחר (עיין לעיל אות ב'), דאעפ"י שלא צריך דין בית במצות נר חנוכה כמו במזוזה, מ"מ תיקנו חכמים להדליק על פתח ביתו או על שולחנו שבתוך הבית, דהיינו מקום המיועד וראוי לאכילה ושינה, ומי שאין לו בית פטור מנר חנוכה וכמבואר בתוס' מס' סוכה (מ"ו ע"א) דמשום הכי תיקנו ברכת הוראה נר חנוכה משום שיש אנשים שאין להם בית ואינם מדליקין נר חנוכה. ומשו"כ פסקתי דחייל הישן באהל מדליק על פתח האוהל, אבל אין הטנק אלא כלי תחבורה וכלי נשק, ודינו כדין מכונת וגרע מיניה.

ואף שכתבו המהרש"ם (ח"ד סימן קמ"ו) וערוך השלחן (סימן תרע"ז סעיף ה') שמדליקין נר חנוכה ברכבת, וכן גם בספינה, אין לדמות אלה לטנק, דבספינה וברכבת יש מטה כסא ושולחן והם נועדו לתת מגורים בנוחות מסויימת להמשתמשים בהם,

בגדר נר איש וביתו

משא"כ טנג שתוכו צפוף ביותר ומלבד מקום מושבו של החייל שאינו אלא כד' על ד' טפחים אין בו מקום לזוז.

סוף דבר, לענ"ד הישן בטנג כישן על פני השדה ופטור מנר חנוכה, והמברך ברכתו לבטלה.

ולגבי המרחק, הבאת מה שכתבו המלקטים בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שטפח הסמוך לפתח מעכב, ומשו"כ הסתפקת אם אפשר להדליק מרחק מה מן הטנג, כבר כתבתי במק"א דאין טפח הסמוך לפתח מעכב, וכל שיש היכר בעיני בני אדם שהנר שייך לבית יוצא ידי חובתו בנר חנוכה, וכבר הבאתי במק"א דמקור ההלכה דטפח הסמוך לפתח נאמרה בלשון "מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח", והבית יוסף בהלכות מזוזה (יו"ד סימן רפ"ט) כתב "דבכל הני אמרינן לישנא דמצוה מצוה להניחה בתוך חללו של פתח מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים מצוה להניחה בתחלת שליש העליון ומשמע ליה ז"ל דהיינו לומר דמצוה הכי ואם שינה לא פסל", עיין מה שכתבתי בזה במנחת אשר למועדים (ח"ב סימן ד'), ואכמ"ל.

ולשיטת הגרי"ש שטפח הסמוך לפתח מעכב רצית לחדש דאם משום היכר, כמו קשירת חבל מהטנג ועד לנרות, או פריסת לוחות עץ ושטיחים מן הטנג עד למקום ההדלקה כיון היכר מהני.

ואין זה נראה כלל, דכל שתקנו חכמים תיקנו, וכל שפסלו פסול, אף אם נדמה שעשינו טצדקי לחמוק מטעמי הפסול, וכמו דפשיטא לן שהמדליק נר חנוכה למעלה מעשרים אמה פסול, אף אם יטלה שלט גדול לזרז את הבריות לשאת למרום עיניהם, או מאיר את הנרות באור גדול וכיוצא בזה שאר עצות, כך גם אם אכן טפח הסמוך לפתח מעכב, לא יועילו כל טצדקי להכשיר, אלא שלענ"ד אין הלכה זו לעיכובא כלל, כמבואר.

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

"לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלוש עשרה פרצות
היו שם שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה
השתחויות " (משנה מדות פ"ב משנה ג').

ויש להבין למה פרצו דוקא י"ג פירצות, לא פחות ולא יותר, והלא ידוע
שאין מספרים מקריים בתורה בנביאים ובכתובים, וביסודות שהנחילו
לנו חז"ל בתולדות עם עולם. ולמה פרצו פרצות אלה דוקא בסורג.

ולמה באו אנשי כנסת הגדולה חשיבות במספר זה לתקנו כנגדו י"ג
השתחויות.

ונראה בזה בתשומת לב למשמעות המספר י"ג. דבהתבוננות מועטה
נשים לב שמספר זה מסמל את הקדוש והיקר לישראל עם קדוש, ואת
כל המבדיל והחוצץ בין ישראל לעמים. וכן למדנו במשנה במס' נדרים
(ל"א ע"ב) הנודר "שאני נהנה למולים - אסור בערלי ישראל ומותר במולי
עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים, שנא': כי
כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב", כי אין המילה אלא לישראל.

וכבר אמרו חז"ל (בראשית רבה פר' וירא פרשה מ"ח סימן ח') שאברהם
אבינו יושב בפתחי גיהנום ואינו מניח להכניס את כל החתום בברית.
וכל בני ישמעאל אף הם מלים את ערלתם. אך אברהם אבינו יודע
להבחין בין החתום באות ברית קודש של י"ג בריתות ובין מי שחתך
ערלתו ועדיין ערל הוא.

ב. ובן י"ג שנה נכנס ישראל לעול התורה והמצוה ומקבל עליו עול
מלכות שמים. ואף שגם הגויים נצטוו בשבע מצוות, כבר כתב החתם
סופר (שו"ת יו"ד קפ"ד ושי"ד) שאין גדלות שלהם תלוי בי"ג שנה, עי"ש.

ג. י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. וי"ד מדות אלה הן הם יסוד תורה
שבעל פה המיוחדת לנו ולא לעם אחר.

דהלא את התנ"ך קוראים אף הם, ויש מן הפוסקים שנקטו שמותר

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

ללמדם תורה שבכתב, ורק על תורה שבעל פה נאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, ואסור ללמדם תורה שבעל פה.

ולא בכדי אמרו (גיטין ס' ע"ב) "לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה".

ד. י"ג מידות של רחמים, שהם מתנה טובה וסוד שגילה הקב"ה למשה רבינו על מנת שימסרנה לישראל והבטיח "כל זמן שישראל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם" (ר"ה י"ז ע"ב).

ה. י"ג עיקרי אמונה שהן הם יסוד היהדות ואמונת ישראל, ואף שגם בני נח נאסרו בעבודה זרה, אין הם מצווים בי"ג עיקרים אלה, שלנו המה ולא לזולתנו.

ו. אחרון אחרון חביב רק בני ישראל מיחדים שמו של הקב"ה ואומרים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

"אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה, זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח, עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון. לפיכך אנחנו חייבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש וליתן שבח והודיה לשמך. אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, אשרינו שאנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום תמיד ואומרים פעמיים באהבה ה' אלקינו ה' אחד".

אח"ד בגמטריא י"ג.

ואהבת את ה' אלקיך, אהבה בגיטריא י"ג.

ועיין עוד בדבריו הנפלאים של המהר"ל (חידושי אגדות נדרים ל"ג ע"ב) בענין י"ג בריתות שנכרתו על המילה:

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

"ומספר אחד הוא שלשה עשר, לכך נכרתו י"ג בריתות על המילה לומר שברית המילה הוא ברית יחיד שהוא ברית גמור. ועוד יש לך להבין כי אלו בריתות הי"ג הם מצד היחידות כי הם נגד י"ב גבולים והאמצעי שהוא תוך הגבולים, וע"י זה יש קשור וחבור גמור מכל צד שהם י"ג אבל שלשה וארבע אין הקשור לגמרי והבן זה היטב כי אין לפרש יותר".

ביאור דבריו המספר י"ב רומז לשלימות גשמית שהרי לכל דבר בעולם הגשמי יש י"ב גבולות, שהם ארבעה קוים המחברים את ארבעת הפינות למעלה ולמטה וארבע קווים המחברים את מה שלמעלה עם מה שלמטה, והי"ג רומז לתוכן של הריבוע שהוא הנשמה השוכנת בתוך הגוף, והרוחניות שיש בכל גשם, ולכן אחד בגימטריא י"ג.

כי המספר י"ג הוא המספר המיוחד והמקודש לבית ישראל והוא אות ומופת שאעפ"י שחביב אדם שנברא בצלם אלקים, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, וחביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה.

וראה זה פלא, ובעיני ראיתי בבניינים הגבוהים שבעיר ניו יורק, אם זה בבתי חולים או בנייני משרדים ובתי מלון וכיוצא בזה שעולים מקומה לקומה ואין בהם קומה שלש עשרה, ומי"ב מדלגים לקומה י"ד. מאמינים הם שמספר י"ג הוא ביש מזל ומתיראים הם מפניו ואין בידם להסביר למה מספר זה נושא עמו מזל רע. ולדידי פשיטא לי, ולאום מלאום יאמן, כשזה קם זה נופל, ומספר זה שהוא סגולת ישראל, מזל ביש יש בו לאומות העולם.

וכבר ביארתי במק"א (מנחת אשר שיחות על המועדים ח"ב מאמר ב') שזו היא מגמת היוונים לעקור מלב ישראל את האמונה וההשגחה שאנחנו בלבד העם הנבחר, ובנו בלבד בחר הקב"ה גוי מקרב גוי לעבדו ולשרתו.

ולפיכך פרצו י"ג פירצות בסורג, ואף אם נניח שלא ידעו היוונים את סוד הי"ג, אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, ולא בכדי ולא במקרה הוא שפרצו י"ג פרצות, לא פחות ולא יותר.

י"ג פירצות שפרצו מלכי יון

ולמה דוקא בסורג פרצו פרצות אלה.

ראה זה דבר נפלא בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן צ"ח) שנשאל מה תועלת היה בסורג ולמה עשוהו, וכתב להסביר שהסורג מקיף את החיל ומבדילו משאר הר הבית, והוסיף:

"התירו אל הנכרי אשר יבא מארץ רחוקה להתפלל שיכנס להר הבית אך לא לחיל אלא עיניו לנכח יביטו ועפעפיו יישירו למחנה שכינה לכוין את לבו למקום – ואפשר שמטעם זה פרצו מלכי יון י"ג פרצות בסורג כנגד שבטי ישראל שהיו מבדילים עצמם מהם".

הרי שהסורג מבדיל בין ישראל לעמים, ומכריז לכל נכרי אשר יבוא מארץ רחוקה עד כאן תבא ולא לפנים ממנו, ובמחיצה זו פרצו היוונים י"ג פירצות כדי לבטל ולטשטש את קדושתן של ישראל בניו של אלוקינו.

וכשגברו ידם של בית חשמונאי שי"ג היו במספר וכמ"ש רש"י פר' ברכה (דברים ל"ג י"א) "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברכ' ה' חילו ופועל ידיו תרצה", תיקנו י"ג השתחויות בהלל והודיה להודות ולהלל לשמו הגדול אשר בחר בנו העמים ונתן לנו את תורתו וחיי העולם נטע בתוכנו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

